

JAN DOMINIK

Wyniki obserwacji nad występowaniem w Polsce, biologią i możliwością zwalczania *Clytus arietis* L. (Cerambycidae, Col.)

Результаты наблюдений за появлением в Польше, биологией и возможностью борьбы с *Clytus arietis* L. (Cerambycidae, Col.)

Results of observations on the occurrence in Poland, biology, and possibility of control of *Clytus arietis* L. (Cerambycidae, Col.)

Niniejsze opracowanie oparte jest na obserwacjach terenowych zebranych w różnych okolicach kraju, jak też na danych uzyskanych w toku prac hodowlanych. Materiały do hodowli pobrano głównie z nadleśnictwa Siedlce, Lubartów i Hrubieszów. Pewna liczba wyrzynków pochodziła także z Puszczy Kozienickiej i ze składowisk w Hajnówce.

Rozprzestrzenianie. Na podstawie zebranych w terenie materiałów, jak też po przejrzaniu zbiorów entomologicznych posiadanych przez różne instytucje, można stwierdzić, że *C. arietis* występowaniem swym obejmuje całą Polskę. Miejscami jest znacznie liczniejszy niż paśnik pałaczasty (*Plagionotus arcuatus* L.). Według danych z literatury (1, 4) *C. arietis* jest jedną z najczęściej spotykanych kózek również i w innych krajach Europy. Toteż wydaje się rzeczą dziwną, że jak do tej pory, brak było o nim bliższych wiadomości z terenów Polski. Świadczy to o niedostatecznym poznaniu fauny owadów niszczących drewno w naszym kraju.

Materiał żywicielski. *C. arietis* rozwija się pod korą i w drewnie drzew liściastych, głównie dębu, rzadziej buka i grabu. Według literatury (1, 3, 4) znaleziono go również w drewnie wierzby, jawora, orzecha, leszczyny, głogu, a nawet róży, żarnowca i lauru. Jest on szkodnikiem wybitnie wtórnym. Zwykle atakuje usychające lub uschnięte gałęzie i cieńsze pnie drzew stojących, jak też nie korowany surowiec leżący oraz nie korowane lub częściowo tylko okorowane słupy ogrodzeniowe itp.

Środowisko. Omawiany gatunek występuje licznie w warunkach znacznego nasłonecznienia (2), a więc w drzewostanach silnie przerzedzonych oraz na przestrzeni otwartej. W drzewostanach zwartych, wewnątrz których jest zacienione, *C. arietis* jest znajdowany liczniej tylko na drze-

wach w dobrze nasłonecznionej ścianie lasu. Do takich drzewostanów wkracza również wtedy, gdy warunki nasłonecznienia wnętrza lasu poprawią się w wyniku silnego zniszczenia liści w czasie gradacji np. zwojki zieloneczki (*Tortrix viridana* L.).

C. arietis występuje szczególnie licznie, co znajduje potwierdzenie na całym obszarze badań, w drzewostanach, które rosły przez wiele lat w znacznym zwarciu, a później zostały gwałtownie przerzedzone. Przyczyną takiego przerzedzenia były, między innymi, samowolne wyręby dokonywane w okresie przechodzenia frontów w latach 1939 i 1944/45, jak też bezpośrednio po wojnie. Zdarzało się również, że przerzedzenie to zwiększało się w latach późniejszych przez stosowanie w tak przetrzebionych drzewostanach cięć jednostkowych lub przez wprowadzenie rębni przerębowo-gniazdowej. Postępowanie takie doprowadziło często do powstania licznych luk w drzewostanie. Przykładem tego mogą być choćby drzewostany dębowe w leśnictwie Seroczyn w nadl. Siedlce, gdzie *C. arietis* bardzo licznie występuje, szczególnie na obumierających częściach koron (dane z 1961 r.).

Rudnie w (5), który badał na Ukrainie zależność między występowaniem kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo* L.) a stopniem nasłonecznienia wnętrza drzewostanu, dochodzi do wniosku, że warunkiem liczniejszego wystąpienia kozioroga jest zarówno raptowne oświetlenie starych dębów, jak i nagła zmiana przyrodzonej formy drzewostanu. Zmiana ta bowiem wpływa także na ogólne osłabienie pozostałych na pniu drzew.

Biologia. Zebrane na terenie Polski obserwacje nad biologią *C. arietis* są na ogół zbieżne z obserwacjami uzyskanymi w innych krajach Europy (3, 4). Chrząszcze pojawiają się od maja do lipca, najliczniej jednak roją się w czerwcu. Rójka odbywa się w słoneczne, ciepłe dni. W tym czasie znajduje się chrząszcze na drewnie oraz na kwiatach roślin baldaszkowych w miejscach dobrze nasłonecznionych. Po kopulacji samice składają jaja w szpary kory. Larwy żerują początkowo między korą a drewnem, później wgryzają się w drewno. Żerowisko pod korą dość silnie uszkadza powierzchniowe warstwy bielu, jest wypełnione mieszaniną mączki oraz wiórków z drewna i kory. Chodniki w drewnie przebiegają nieregularnie, mają przekrój owalny i są wypełnione drobną mączką drzewną. Całe żerowisko mieści się w bielastej części drewna, a przy liczniejszym żerze larw cały biel ulega zniszczeniu. Dorosła larwa sporządza kolebkę poczwarkową w głębi drewna, nierzadko w pobliżu twardzieli. Larwy przepoczwarczają się wiosną. Chrząszcze opuszczają drewno przez otwory o prawie okrągłym kształcie i średnicy ok. 4 mm. Cykl rozwojowy trwa co najmniej 2 lata.

Znaczenie gospodarcze. Jak wspomniano *C. arietis* jest szkodnikiem wybitnie wtórnym, atakującym drzewa już usychające lub usychające części koron drzew żywych. Mimo więc początkowego żerowania larw w strefie łyka i miazgi nie ma większego znaczenia jako szkodnik fizjologiczny. Szkody wyrządzane przez ten gatunek mają zdecydowanie techniczny charakter, a polegają na całkowitym zniszczeniu bielastej części drewna.

W przeciwieństwie do paśnika pałacastego, który opada z reguły grubszy materiał, *C. arietis* atakuje przede wszystkim gałęzie oraz cieńszy surowiec. Z tego też względu szkody powodowane przez *C. arietis* mają

w skali krajowej mniejsze znaczenie. Często zdarza się jednak, że atakuje on masowo stopy żerdzi i słupków dębowych, a także nie korowane lub częściowo tylko okorowane słupy płotowe, ogłoszeniowe itp. Kończy swój rozwój także w materiałach tartych.

Zapobieganie szkodom. Do liczniejszego rozmnożenia się *C. arietis* w osłabionych drzewostanach dochodzi tylko w warunkach silniejszego nasłonecznienia wnętrza lasu. Toteż zapobieganie szkodom powodowanym przez ten gatunek powinno polegać przede wszystkim na utrzymaniu w drzewostanie warunków decydujących o znacznym zacieleniu wnętrza lasu oraz na przestrzeganiu ogólnie znanych zasad higieny lasu.

Okorowanie materiału jest wystarczającym sposobem zabezpieczenia go przed atakami omawianej kózki. Jeśli surowca nie można korować, skutecznym zabezpieczeniem jest składowanie w miejscach o znacznym ocienieniu. Dotyczy to również stosów żerdzi i słupków dębowych. Wszelkie słupy powinny być dokładnie okorowane. Pozostawienie choćby fragmentów kory umożliwia zaatakowanie drewna przez tego owada. Na składowiskach nasłonecznionych, w miejscach masowego występowania *C. arietis*, można zabezpieczyć nie korowany surowiec przez opryskanie go „Kornikolem”.

Zwalczanie. *C. arietis* można zwalczać przez wykładanie drzew pułapkowych. Jako pułapki należy wykorzystać cieńszy materiał (żerdzie, słupki dębowe), pożykany w okresie zimy lub wczesnej wiosny. Pułapki takie należy wykładać po kilka sztuk obok siebie w miejscach o dobrym nasłonecznieniu, najpóźniej do początku maja. Pułapki koruje się w drugiej połowie lipca, a więc jeszcze przed wejściem larw w drewno.

Jeśli zaobserwowano, że *C. arietis* naleciał licznie na składowany surowiec, to surowiec taki trzeba okorować w 2-3 tygodnie po masowej rójce chrząszcza. Lot chrząszczy na składowiskach nie jest trudny do zauważenia.

Cdy larwy już weszły w drewno, surowiec należy jak najszybciej przetrzeć, a opadnięte boki tarcicy obciąć i spalić. Samo tylko przetarcie nie zabija larw w drewnie i mogą się one nadal rozwijać w materiałach tartych.

Jeśli przetarcie opanowanego surowca nie jest możliwe, należy go okorować i powlec 2-krotnie mieszaniną „Kornikolu” z olejem napędowym. Efekty uzyskuje się tylko wtedy, gdy larwy żerują jeszcze w powierzchniowych warstwach drewna, tj. do głębokości ok. 1 cm.

Z Katedry Ochrony Lasu SGGW

LITERATURA

1. Demelt C. — Biologie mitteleuropäischer Bockkäfer unter besonderer Berücksichtigung der Larven. Die Tierwelt Deutschlands, 52 T., 1966.
2. Dominik J. — Obserwacje nad składem gatunkowym i liczebnością występowania niektórych owadów niszczących drewno w lesie w zależności od nasłonecznienia wnętrza drzewostanu. „Sylwan”, 1968, nr 2.
3. Kemner N. A. — *Lamia textor* och *Clytus arietis* som skadedjur pa *Salix* och *Quercus*. „Opuscula Entomologica”, 1959.
4. Rudniew D. F. — Bolszoi dubowyj usach w lesach sowietskowo Sojuza. Kijów 1957.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 25 kwietnia 1968 r.

Автором представляются результаты наблюдений за распространением в Польше, средой, биологией, а также предохранением от повреждений и борьбой с *Clytus arietis* L. В некоторых районах страны он значительно многочисленнее, чем *Plagionotus arenatus* L., однако, его хозяйственное значение меньше, поскольку, как правило, повреждает более тонкий материал. Наиболее многочисленно наблюдается он на складах освещенных солнцем или же резко изреженных, хорошо освещенных солнцем насаждениях. Поэтому наиболее эффективным средством предупреждения повреждений вызываемых *C. arietis* является сохранение в насаждении соответствующей сомкнутости, а также организации складов неокоренного сырья в отененных местах.

Summary

Author presents results of his observations on the distribution in Poland, habitat, biology, and prevention of damage and control of *Clytus arietis* L. In certain regions of country it is by far more numerous than *Plagionotus arenatus* L., but is of lower economic importance, because attacks as a rule the thinner material. It occurs most numerously in insolated depots and in rapidly thinned, well illuminated stands. Thus the most effective preventive measure against losses caused by *C. arietis* is to maintain adequate shading in stand and the storage of unpeeled raw-material in shaded places.